

MARJAN KOZINA

Prispevek za biografijo

Primož Kuret (Ljubljana)

Pojav Marjana Kozine v slovenskem kulturnem, še posebej pa v glasbenem življenju in prostoru je izredno zanimiv zaradi svoje vsestranosti, zlasti pa zaradi njegovega tehtnega prispevka slovenski glasbeni kulturi. Čeprav se je ustvarjalno vključil v slovenski kulturni krog razmeroma pozno, praktično šele med vojno, v partizanih, je njegov delež vreden posebne pozornosti.¹

V njegovi zapuščini je ohranjenih veliko število zapiskov, iz katerih je mogoče razbrati njegovo življenjsko pot. Mnogo je razmišljanj o umetnosti, o življenju in zelo nadrobni opisov nekaterih let življenja. Tako je začel pisati spomine na gimnazijska leta v Novem mestu, ohranjen je zvezek, kjer piše o svojih dunajskih študijah, in zelo obširno je popisal prve dni vojne, ki jo je dočakal v Beogradu. Ohranjeni so številni zapisani razgovori, v katerih je razlagal svoje poglede na umetnost in življenje. Poleg osebnih dokumentov, spričeval, diplom pa tudi notnih zapiskov je tako njegova zapuščina bogata in bo lahko služila raziskovalcu Kozine človeka in umetnika.

Marjan Kozina je bil rojen v dolenjski metropoli, Novem mestu, v ugledni meščanski družini, očetu c. kr. sodnemu pristavu Juriju Kozini in materi Mariji, roj. Rozina, dne 4. VI. 1907.² Prva otroška leta je preživel na Dolenjskem, nato pa se je družina leta 1910 preselila v Vipavo, kjer je postal oče predstojnik okrajnega sodišča. Ob izbruhu vojne je bila družina v Vipavi. Oče Jurij je moral l. 1916 k vojakom, potem ko je Italija napovedala Avstriji vojno. Tako je Marjan Kozina obiskoval prvi in drugi razred osnovne šole v Vipavi, nato se

¹ Prim. L. M. Škerjanc, Marjan Kozina, Letopis SAZU 17. knjiga 1966, Ljubljana 1967; Dragotin Cvetko, Marjan Kozina — In memoriam, ZVUK št. 68, str. 330—333, Beograd 1966; France Kosmač, Spomini na Marjana Kozino, Glasb.-knjižna priloga Naši zbori XVIII/1966 št. 4, str. 27; Primož Kuret, Spominu Marjana Kozine, Grlica XI. 1966 št. 4—5; Primož Kuret, Ob koncertu del Marjana Kozine, Koncertni list št. 7, 4. IV. 1967.

² MRK Novo mesto, letnik 1907, zvezek VIII. str. 157, št. 27.

je družina preselila nazaj v rodno Novo mesto. Od tretjega razreda dalje je Kozina tu obiskoval šolo do mature na gimnaziji in bil razen v 6. razredu gimnazije vseskozi odličen dijak.³

V naslednjem želim v kratkih obrisih podati zgoščen prikaz Kozinovega življenja po virih zapuščine, ki mi jo je za to priliko prepuštila v uporabo skladateljeva družina.

Svet ob Krki, Dolenjska, na obeh straneh Gorjancev, pa še posebej Novo mesto s svojim čarom, s posebno romantično okolico in mehko pokrajino, vse to je odločilno vplivalo na bodočega skladatelja in ga oblikovalo kot človeka.

Odraščal je v družini, ki je ljubila glasbo. Oče in mati sta bila glasbeno izobrazena in sta rada muzicirala. Oče je bil v dvajsetih letih tudi predsednik novomeške Glasbene matice. Otroci so tako lahko že od najzgodnejše mladosti spoznavali glasbo ob igranju staršev.⁴ Mladi Marjan je spoznal note, še preden je začel hoditi v šolo, in v Vipavi so nastali prvi, seveda nebogljeni skladateljski poskusi.⁵ Glasba na gimnaziji ni bila obvezen predmet, vendar je Marjan Kozina redno hodil k uram petja in v 7. razredu tudi k uram opisne geometrije. Učil se je klavir in violino. Kmalu je že sodeloval pri komorni igri v skupini nadarjenih fantov, ki jih je zbiral okoli sebe znani novomeški glasbenik Ignacij Hladnik.⁶ V peti gimnaziji je bil prvič na simfoničnem koncertu v Ljubljani in slišal Brucknerjevo 7. simfonijo, ki ga je močno prevzela. Z mladostno zagnanostjo je poskušal tudi komponirati simfonijo. Mentor mu je bil seveda Ignacij Hladnik, njegov učitelj klavirja, violine in pozneje tudi orgel. V vnemi, da bi organiziral še simfonični orkester, je seveda omagal. In končno — glasba je bila le eden od njegovih interesov. Kajti še bolj vneto kot z glasbo se je v tem času ukvarjal z matematiko in šahom. Študiral je matematične, fizikalne in naravoslovne probleme, ukvarjal se je z Darwinom in pripravil na šoli predavanje o njegovi teoriji. Zaradi tega so ga skoraj izključili z gimnazije. Med profesorji pa je le našel zagovornike, ki so imeli posluš za razboritega in nadarjenega fanta ter mu bili tudi dobri vodniki. Pozneje se je hvaležno spominjal tako Ferdinanda Seidla in Mihaela Markiča kakor Amata Škerlja in Cirila Ažmana.

Šah je bila njegova druga velika strast. V sedmi gimnaziji je npr. na simultanki, ki jo je igral s 40 slovenskimi šahisti tedanji svetovni

³ Vsa spričevala so ohranjena v skladateljevi zapuščini.

⁴ Prim. razgovor s skladateljem v oddaji Radia Ljubljana iz cikla »Obiski pri naših skladateljih« dne 10. I. 1960 (kopija razgovora v zapuščini).

⁵ Ibid.; skladatelj omenja dva naslova: »Čuj trompete glas« in »Pot v šolo«.

⁶ Ignacij Hladnik, skladatelj in organist (1865—1932), je poučeval na novomeški gimnaziji petje, sicer je bil organist v novomeški kapiteljski cerkvi in drugod. Vodil je pevske zборе in precej tudi komponiral. Prim. še: Marjan Kozina, Talent, ki je brez koristi ovenel. Nekaj spominov na Ignacija Hladnika. TT II/1954 (24. VI.) št. 25.

šahovski prvak Emanuel Lasker v ljubljanskem Unionu, zmagal.⁷ To ga je seveda še bolj navdušilo za šah.

Hkrati je raslo njegovo zanimanje za matematiko. Ko se je predsednik maturitetne komisije, profesor ljubljanske univerze Rihard Zupančič, zanimal za matematične talente na novomeški gimnaziji, ga je ravnatelj Josip Wester opozoril na Kozino. Zupančič je ugotovil, da je znanje infinitezimalnega računa in vektorialne analize sedmošolca Kozine dovolj temeljito, da bi po maturi lahko poslušal predavanja matematike in fizike v tretjem semestru.

Zato ni čudno, da se je Kozina po maturi⁸ vpisal na ljubljanski univerzi⁹ na matematiko. Toda njegovi interesi so bili preveč vsestranski, da bi lahko vzdržal samo pri matematiki. Hodil je poslušat predavanja iz organske kemije, umetnostne zgodovine, sociologije, zgodovine in literature.¹⁰ Poleg tega je študiral na konservatoriju violino.¹¹ Igral je tudi v opernem orkestru in komponiral.¹² Večje delo iz tega obdobja je bila simfonična pesnitev Kralj Matjaž, po lastnem mnenju hudo diletantsko delo.¹³ Mlademu skladatelju jo je za uslugo

⁷ Prim. poročilo v dnevniku Jutro z dne 30. X. 1924.

⁸ Maturu, »višji tečajni izpit«, je opravil 13. VI. 1925.

⁹ Datum vpisa v indeksu je 8. X. 1925.

¹⁰ V indeksu ima vpisana naslednja predavanja: 1. semester 1925/26: Plemelj, Infinitezimalni račun in vaje; Kušar, Eksperimentalna fizika; Samec, Eksperimentalna kemija; Zupančič, Infinitezimalni račun in vaje ter proseminar. V letnem semestru 1925/26: Veber, Psihologija; Plemelj, Infinitezimalni račun in vaje; Samec, Eksperimentalna kemija, in Kušar, Eksperimentalna fizika. V štud. letu 1926/27 je vpisal: Veber, Razvojna psihologija; Plemelj, Infinitezimalni račun in vaje; Kušar, Izbrana poglavja teoretične fizike; Rebek, Organska kemija in Kvantitativna analiza; letni semester: Plemelj, Teorija analitskih funkcij in seminar; Rebek, Organska kemija; Veber, Psihologija in Zgodovina filozofije; Cankar, Zgodovina baročne umetnosti; Martel, Gramatika in literatura. V štud. letu 1927/28: Veber, Sociologija in Zgodovina filozofije; Cankar, Zgodovina italijanske umetnosti XVII. stoletja; Martel, Francoska književnost in gramatika. Letni semester: Veber, Sociologija in Zgodovina filozofije; Cankar, Francosko slikarstvo; Martel, Francoska književnost in gramatika. V štud. letu 1928/29: Veber, Spoznavna teorija in Zgodovina filozofije; Prijatelj, Kurz novejših slovenskih literarne zgodovine I in Pregled nove ruske literature; Cankar, Zgodovina likovne umetnosti starokrščanske dobe in Zgodovina nemškega slikarstva XV. in XVII. stol. Letni semester: Veber, Spoznavna teorija in Zgodovina filozofije; Prijatelj, Novejša slovenska literarna zgodovina, Novejša ruska literatura; Cankar, Likovna umetnost v zgodnjem srednjem veku, Nemško slikarstvo v XVI. stoletju.

¹¹ Violino je študiral pri profesorju Šlajsu. Prim. Letopis SAZU, 5. Knjiga, 1952—53, str. 123, Ljubljana 1954.

¹² V zapuščini je kot op. 1. ohranjena skladba za violino in klavir z oznako »Allegro ma non troppo« in nedokončan op. 7 »Lento maestoso«.

¹³ V zapuščini je ohranjena med drugim tudi beležnica s številko 7 in z naslovom Opera M. K., kjer je vpisan naslednji podatek: »začel jeseni 1926, končal 19. VI. 1927. Matija Gubec, simfonična pesnitev za veliki orkester.« — Očitno je skladatelj zamenjal naslov Matija Gubec kasneje za naslov Kralj Matjaž, kajti v nobenem kasnejšem zapisku Kozina ne omenja prvotnega naslova.

preigral tedanji operni dirigent Anton Neffat¹⁴ z opernim orkestrom. Kozino je glasba vedno bolj mikala. Revija Nova muzika mu je eno skladbo tudi objavila.¹⁵ Prišel je na tisto križpotje, kjer se je moral dokončno odločiti med matematiko in glasbo pa tudi šahom.¹⁶ Tudi domači so terjali odgovor. Po odkritem razgovoru in pogovoru z očetom je Marjan Kozina februarja 1929 odšel na Dunaj¹⁷ k profesorju Josephu Marxu.¹⁸ Predložil mu je svoje skladbe in čakal na njegovo sodbo. Marx je preizkusil njegovo znanje harmonije, klavirja in glasbene literature ter mu svetoval, da do pričetka novega šolskega leta svoje znanje temeljito izpopolni. Kozini je v teh mesecih to uspelo in v jeseni se je vpisal na dunajsko glasbeno akademijo k profesorju Marxu. S svojim učiteljem je prišel nekajkrat navzkriž, ker mu nista bili všeč Marxova pedantnost in njegova zahteva, da si najprej osvoji temeljito osnovno znanje, ne pa da že spočetka eksperimentira po svoje. Kozina je bil pozneje Marxu za to hvaležen. Takrat pa se je naskrivaj vpisal še k Albanu Bergu.¹⁹ Toda tudi z Bergom ni bil zadovoljen. Tako je s težavami in dvomi, kaj in kako je prav, absolviral dunajske študije z violinsko sonato²⁰ in diplomiral.²¹

Na Dunaju se je Kozina družil največ s slovenskimi, še posebej s koroškimi študenti in nekaj časa tudi vodil njihov pevski zbor.²² Kljub uspešno končanemu študiju pa Kozina ni bil zadovoljen. Želel je nadaljevati študij kompozicije še na mojstrski šoli konservatorija v Pragi, čeravno je nekaj časa razmišljal, da bi šel v Berlin, kjer je poučeval znameniti Franz Schrecker.²³ Na mojstrski šoli v Pragi so

¹⁴ Anton Neffat (1893—1950) je bil od leta 1920 do leta 1946 dirigent ljubljanske opere.

¹⁵ Gl. Nova muzika I/1928, št. 6 str. 9—10.

¹⁶ V svojih zapiskih, ohranjenih v zapuščini, omenja, da mu je k odločitvi pomagala tudi nesrečno izgubljena partija v šahovskem dvoboju Ljubljana-Trst z italijanskim mojstrom de Nardijem.

¹⁷ V zapuščini je ohranjen zvezek, označen z rimsko V in napisom Dunaj ter paginiran. Kozina v njem popisuje svoje dunajske študije.

¹⁸ Joseph Marx (1882—1964) je od leta 1914 predaval na dunajski glasbeni akademiji teorijo in kompozicijo. Njegov učenec je bil med drugimi tudi L. M. Škerjanc.

¹⁹ Alban Berg (1885—1935) eden izmed najpomembnejših skladateljev nove dunajske šole. Zanimivo je, da Kozina nikjer nadrobneje ne piše in ne omenja njunega skupnega dela.

²⁰ Ohranjena je v zapuščini.

²¹ Diplomiral je 30. VI. 1930 »mit gutem Erfolge in Komposition — Zeugnis erlangter künstlerischer Reife«. Podpisani so direktor Max Springer, pri katerem je imel klavir, dr. Lach (partiturna igra) in J. Marx (kompozicija). Diploma je v zapuščini.

²² To je bil moški zbor »Slovenskega krožka«. Javno je z njim nastopil na koncertu dne 16. IV. 1928 v dvorani Češkega doma s programom: Vilhar, Slovenec, Srb, Hrvat; Hajdrih, Jadransko morje; Jenko, Što čutiš, Srbije tužni. Poročilo o večeru je izšlo tudi v Jutru 18. VI. 1928.

²³ Franz Schrecker (1878—1934) je vodil med leti 1920 do 1932 visoko glasbeno šolo v Berlinu in imel s svojim delom velik vpliv v prvi četrtini 20. stoletja.

bili trije pedagogi: Josef Suk,²⁴ Vítězslav Novák²⁵ in Josef Bohuslav Foerster.²⁶ Kozina je najmanj poznal Foersterja, medtem ko je šel o Suku glas, da je navdušen Dvořakovec. Novák pa je bolj privržen Smetani. Kozini je bil Dvořák bližji, zato se je odločil za Suka. Nikoli se ni kesal te svoje odločitve in je o njem izpovedal takole: »Lepo je bilo pri njem. Ni gledal na uro, ko me je seznanjal s skrivnostmi skladateljske tehnike in instrumentacije. Rahlo, skoraj neopazno je usmerjal moj ambiciozni nemir tja, kjer je prava pot; povedal mi je, kaj je lepó, kaj je umetnost in kaj je gola obrt. Kot človek je bil še posebno dragocen. Nemalokrat sva se zapletla v dolge razgovore. Takrat sem spoznal marsikatero življenjsko modrost in se seznanil s pogledi tega velikega mojstra na glasbeno umetnost.«²⁷

Poleg kompozicije je Kozina študiral v Pragi tudi dirigiranje. Kurz v dirigentskem seminarju Nikolaja Malka²⁸ je absolviral junija 1931, ko je nastopil z orkestrom Češke filharmonije, kar je pomenilo veliko priznanje za mladega dirigenta. Malko je ob tej priliki napisal: »Gospod Marjan Kozina je v juniju 1931 absolviral pod mojim vodstvom kurz v dirigentskem seminarju. Pri izraziti nadarjenosti za dirigentski poklic ima Marjan Kozina zmožnosti, ki ga usposablajo za delovanje v opernem in koncertnem dirigiranju. Pri dobri splošni muzikalni nadarjenosti in izobrazbi ima v takem primeru potrebno obvladovanje samega sebe in specialno dirigentsko nadarjenost, razumevanje za stil, okus, čut za zvočnost orkestra in njegovo dinamiko, dober spomin, temperament in čut za orientacijo. Posebej bi poudaril njegov globok duševni odnos do dirigiranja kot komplicirane funkcije reproduksijske umetnosti; to mu je omogočilo, da si je v kratkem času prisvojil tudi znanstveno teoretično stran dirigiranja. Omenjene sposobnosti je pokazal Marjan Kozina ob zaključku seminarja, ko je na pamet dirigiral orkester Češke filharmonije.«

Dodan je še Sukov pripis:

»Bil sem prisoten pri končnih izpitih absolventov junijskega dirigentskega kurza, katerega je vodil prof. dr. Nikolaj Malko. Uspehi so me veselo presenetili in drago mi je, da morem podčrtati vsako besedo te Malkove izjave.«²⁹

²⁴ Josef Suk (1874—1935), Dvořakov učenec in zet, je bil profesor na praškem konservatoriju od leta 1922 dalje. Njegova učenca sta bila tudi Pavel Šivic in Demetrij Žebrè.

²⁵ Vítězslav Novák (1870—1949), Dvořakov učenec in prav tako profesor na praškem konservatoriju od leta 1909 do 1919, nato pa do 1939 na mojstrski šoli.

²⁶ Josef Bohuslav Foerster (1859—1951), profesor v Hamburgu in na Dunaju ter od 1919 na praškem konservatoriju, kjer je od leta 1922 do 1931 vodil mojstrsko šolo. Od leta 1931 do 1939 predsednik Češke akademije znanosti in umetnosti.

²⁷ Prim. opombo 4.

²⁸ Nikolaj Malko (1883—1961), dirigent in profesor na konservatorijih v Moskvi in Leningradu. Od leta 1928 je poučeval po raznih evropskih konservatorijih in veliko dirigiral.

²⁹ Originalna izjava prof. dr. Malka je v nemščini s češkim pripisom Josefa Suka in datirana s 4. VII. 1931. Nahaja se v skladateljevi zapuščini.

Kozina je ob tej priliki dirigiral Beethovnovega Coriolana in prvi stavek Dvořákové 8. simfonije.

Oba, Malko in Suk, sta mu bila prijateljsko naklonjena in mu pomagala preko marsikaterih dvomov in zaprek. Naslednje leto je z odliko absolviral študij kompozicije z Orkestrsko suito, ki je bila ob tej priliki izvedena v praškem radiu.³⁰

Praška leta so v Kozini pustila neizbrisno sled in so tudi pomenila eno izmed najlepših obdobij njegovega življenja. Toda — študije je končal in treba se je bilo vrniti v Ljubljano.³¹ Spet so se ga lotili dvomi o skladateljstvu, v raznih strujah se ni znašel. Prvi dve leti po vrnitvi je korepetiral v ljubljanski Operi (1932—34), nato pa je odšel v Maribor, kjer je prevzel mesto dirigenta zbora in orkestra pa tudi ravnatelja Glasbene Matice.

V Mariboru je ostal Kozina pet let. Tudi tu ni mnogo komponiral, nastalo je nekaj priložnostnih del, med katerimi izstopa po obsegu opereta »Majda«. Pač pa je veliko svojih sil posvetil šoli, predvsem organiziranju koncertnega življenja v Mariboru. Poleg administrativnega in pedagoškega dela je dirigiral z velikimi uspehi številne vokalne in orkestrske koncerte. Mariborskemu občinstvu se je prvič predstavil na koncertu zbora in orkestra Glasbene Matice 17. XII. 1934. Poleg nekaterih zborovskih skladb³² je dirigiral v drugem delu sporeda Beethovnovi Eroico. Kritike so bile zelo ugodne in so ugotavljale

³⁰ Kozina je diplomiral na mojstrski šoli praškega konservatorija dne 23. VI. 1932. Diploma je v zapuščini. Predsednik izpitne komisije je bil Josef Suk, člani pa Jan Burian, Jaro Kocian, Vitězslav Novák, Vilem Kurz in Jan Branberger. Suk je napisal: »Zelo talentiran, tehnično zanesljiv, kaže okus in smisel za posebno barvitost instrumentacije. To vse se kaže v Orkestrski suiti, ki jo je izvajal orkester češkega radia v juniju 1932.« Praški radio je prenašal izvedbo 14. VI. 1932. ob 21. uri.

³¹ V Ljubljani je nostrificiral spričevala. Nostrifikacijska listina št. 361 je ohranjena v zapuščini in se glasi:

Ravnateljstvo in učiteljski zbor Državnega konservatorija v Ljubljani sta na podlagi predloženih dokumentov ugotovila, da je gospod Marjan Kozina, rojen 4. VI. 1907 v Novem mestu, pristojen v Novo mesto položil dne 13. VI. 1925 višji tečajni izpit na državni realni gimnaziji v Novem mestu (spričevalo št. 5), da je bil nato sedem semestrov redni slušatelj filozofske fakultete Univerze Kralja Aleksandra v Ljubljani (svedočba rektorata z dne 14. II. 1931, št. 70), spričevalo zrelosti na Akademiji za glasbo in upodabljajočo umetnost na Dunaju 30. VI. 1930 iz kompozicije z dobrim uspehom in prejel diplomu Mojstrske šole Državnega konservatorija v Pragi dne 23. VI. 1932 oddelka za kompozicijo ter dosegel v umetniški zrelosti oceno odlično. Ker je g. Marjan Kozina zadostil vsem predpisom, zahtevanim v Kraljevini Jugoslaviji glede najvišjega študija v glasbi, izreka podpisano ravnateljstvo na podlagi pooblastila Ministrstva prosvete z dne 2. III. 1933 p. br. 6336 diplomu Mojstrske šole Državnega konservatorija v Pragi, izdano g. Marjanu Kozini za nostrificirano. V Ljubljani 3. majnika 1933. Ravnatelj Matej Hubad s. r.

³² V prvem delu je dirigiral: Gallus, Glejte, kako umira pravični; Mirk, Domovini; Grečaninov, Oče naš; Mokranjac, Opelo; v drugem delu pa Beethovnovi 3. simfonijo.

velik dirigentski talent.³³ Uspeh ga je vzpodbudil k nadaljnemu delu. Kozina je nato vsako sezono dirigiral v Mariboru nekaj koncertov³⁴ in z uspehom predstavil mariborskemu občinstvu številna pomembna dela iz svetovne simfonične literature, čeravno je imel na voljo le amaterski orkester.

Posebno mesto zavzema v tem času njegovo edino večje delo, opereta »Majda«, ki je nastala najprej kot »radiofonska opereta« za ljubljanski radio, kjer je bila spomladi leta 1935 tudi izvedena. Po uspehu na radiu je opereto³⁵ uprizorilo Narodno gledališče v Mariboru 24. XI. 1935. z velikim uspehom pri kritiki in občinstvu.³⁶ Skladatelj je glasbo operete označil kot »neproblematično, veselo, lahko, poskočno, v stilu jazz operete.«³⁷ Kritiki so ugotavljali, da »Kozinova glasba sicer ni odkritje in v njej ni velikih, samobitnih melodij, je pa od začetka do konca dosledna, polna in operetno zelo prijetna. Med glasbo slovenskih operet zadnjega časa... nedvomno najboljša.«³⁸ Ugotavljali so, da je »v opereti dovolj muzikalnega čuta in sveže melodioznosti, ki bosta na slehernega poslušalca prijetno in ugodno vplivali.«³⁹

Po vrsti uspešnih koncertov pa je Glasbena Matica v Mariboru zašla leta 1938 v težave. Društvo Sokol ji je odpovedalo učne in poslovne prostore v unionski dvorani. Nastalo je tudi vprašanje ureditve učiteljskih plač. Marjan Kozina na nove pogoje ni pristal in je odstopil,⁴⁰ kar je povzročilo v društvu dirigentsko krizo.

Marjan Kozina se je odpravil v Beograd iskat novih možnosti za delo. V Beograd se je preselil jeseni 1939 in nekaj časa privatno

³³ Prim. ocene v Jutru (19. XII. 1934), Večerniku (19. XII. 1934), Mariborer Zeitung (18. XII. 1934).

³⁴ V Mariboru je Kozina dirigiral še naslednje koncerte: Dne 13. III. 1933 (Čajkovski, 5. simfonija; Bruch, Violinski koncert op. 84 s solistko F. Brandlovo; Čerepnin, Stara pesem za zbor in orkester; Musorgski, Poraz Sanheriba za zbor in orkester); dne 7. IV. 1936 je izvedel Verdijev Requiem s solisti Zlato Gjungjenac, Franjo Bernot-Golobovo, Josipom Gostičem in Marjanom Rusom; dne 22. I. 1937 (Beethoven, Egmont; Mozart, Violinski koncert v A-duru s solistom Tarasom Poljancem; Dvořák, 8. simfonija); dne 26. V. 1937 je vodil koncertno revijo; dne 31. VII. 1937 pa izvedbo Mendelssohnove glasbe za Sen kresne noči v Mestnem parku v Mariboru; dne 14. IV. 1937 (Weber, Eurynthe; Honegger, Poletni pastore; Liszt, Klavirski koncert v Es-duru s solistom dr. Romanom Klasincem; Adamič, Tatarska suita; Čajkovski, Italijanski capriccio). Dne 15. IX. 1937 je bil v Mariboru recital pianista Rude Firkušnyja, ki je v drugem delu igral Dvořákov Klavirski koncert z orkestrom, dirigiral je Kozina. Dne 14. IV. 1938 (spored: Brahms, 2. simfonija; Foerster, Turki na Slevici; Wagner, Mojstri pevci — uvertura).

³⁵ Opereto je po veseloigr J. F. Knafliča »Kmečki teater« priredil Ferdo Delak.

³⁶ Poročila v Jutru (29. XI. 1935, št. 227), Glasu naroda (3. XII. 1935), Mariborer Zeitung (24. XI. 1935), Morgenblattu (3. XII. 1935).

³⁷ Prim. Krst nove operete v Mariboru, Jutro 24. XI. 1935, št. 273.

³⁸ Prim. »Majda«, nova slovenska opereta, Jutro, 27. XI. 1935.

³⁹ Prim. Mariborsko gledališče: Nova slovenska opereta »Majda«, Slovenec, 30. XI. 1935.

⁴⁰ Prim. »Kaj bo z mariborsko Glasbeno Matico?« Slovenec, 27. X. 1938.

poučeval glasbo, nekaj časa učil na Aleksandrovi gimnaziji na Dedinju. Ko pa je bilo razpisano mesto učitelja na beograjski glasbeni akademiji, se je zanj prijavil in bil sprejet. Svoje novo delovno mesto je nastopil s šolskim letom 1940/41.

V tem času je začel ponovno in bolj intenzivno komponirati. V kratkem je nastala vrsta del kot so kantata »Lepa Vida«, pesmi na Kosovelove tekste, »Balada Petrice Kerempuha«, ⁴¹ štiri kitajske miniature in drugo.

S temi svojimi deli je vzbudil pozornost in priznanje. To mu je dalo poguma, da se je lotil komponiranja opere.

Leta 1940 je namreč Bojan Stupica v Beogradu režiral Vojnovičevo dramo »Ekvinokcij« in Kozina se je zanj navdušil. Ob izbruhu vojne je bila opera do polovice končana. Kljub težavam in nesrečam tistih mesecev (novembra 1941 je Gestapo aretirala Kozinovo ženo in jo zaprl), mu je v dveh vojnih letih v Beogradu uspelo opero končati. Na prvo izvedbo je moral čakati seveda do konca vojne.⁴²

Iz Beograda se mu je posrečilo spomladi leta 1943 priti v Ljubljano, kamor je tudi že prišla družina. Čimprej je želel v partizane in po treh mesecih čakanja v Novem mestu je po zlomu Italije odšel v partizanski Rog. Dodeljen je bil v propagandni oddelek novo formirane XVIII. divizije.

Hitro se je prilagodil novim potrebam in pričel komponirati in vaditi partizanske pesmi, pripravljati mitinge in podobno. Po borbah na Ilovi gori v začetku novembra 1943 je bil njegov oddelek razformiran, Kozina pa dodeljen IX. brigadi. Z njo je odšel v Gorski Kotar in ostal tam ves čas operacij. Tu je nadaljeval s prejšnjim delom: komponiral je, pripravljal mitinge, pisal radijska poročila, prevajal in kar je bilo potrebno drugega. Ko je bila brigada februarja 1944 premeščena v Suho Krajino, so ga poklicali v Glavni štab Slovenije, kjer je ostal do konca vojne. Organiziral je razne zborovske tečaje, formiral godbe, veliko je tudi komponiral in pisal. Končno je s IV. armado prišel v Trst, kjer je po nalogu štaba prevzel mesto šefa glasbenega oddelka radijske postaje in ga vodil do umika iz Trsta.

V začetku julija 1945 je bil Kozina demobiliziran in se je vrnil v Beograd kot docent na glasbeno akademijo.

V vojnem času je Kozinova umetnost dobila povsem nove, nepričakovane globoke impulze. Nastalo je kakih petdeset zborov, partizanskih pesmi, med katerimi je posebno znana »Hej, tovariši«, za katero je prejel tudi nekaj nagrad po vojni. Prva njegova partizanska pesem »Heja, ho« pa je nastala septembra leta 1943,⁴³ nato je napisal v Gorski Kotoru, v Skradu pri Delnicah, decembra 1943 ali janu-

⁴¹ O izvedbi Balade Petrice Kerempuha je s kratko notico poročalo Jutro 27. IX. 1939.

⁴² Prva izvedba Ekvinokcija je bila v ljubljanski operi 2. V. 1946.

⁴³ Prim. Zorn Jože, Pogovor s skladateljem Marjanom Kozino. Kurirček 1962—63 št. 6, str. 268—270.

arja 1944, troje samospevov na tekste Mateja Bora,⁴⁴ zadnjo partizansko pesem v partizanih »Pomlad v svobodi« pa je zložil tik pred koncem vojne.⁴⁵

V Beogradu pa je želel, da bi se vrnil domov, v Slovenijo. Tudi kot dirigent je po vojni šele prvič nastopil v Ljubljani.⁴⁶ Z veseljem je zato sprejel poziv, da pride za prvega upravnika novo ustanovljene Slovenske filharmonije. Na tem mestu je ostal tri leta, nakar je bil imenovan leta 1951 za profesorja na ljubljanski glasbeni akademiji na oddelku za kompozicijo. Dve leti kasneje, leta 1953, pa je bil izvoljen za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti.⁴⁷

V tem času je nastalo največ njegovih del. To je bilo najbolj ustvarjalno obdobje njegovega življenja. Med leti 1946 in 1949 je končal simfonijo s stavki »Ilova gora«, »Padlim«, »Bela Krajina«, »Proti morju«. Delo ni nastalo naenkrat, ampak v zapovrstju »Bela Krajina« (1946), ki jo je skladatelj označil kot simfonični scherzo, nato istega leta »Ilova gora«, ki jo je imenoval simfonična pesnitev, »Padlim«, za kar je dejal, da je žalna glasba za veliki orkester, in končno »Proti morju« (1949), česar natančneje ni označil. Vsekakor so vse štiri skladbe — stavki v simfoniji — med seboj vsebinsko povezani in predstavljajo pretresljiv spomenik boju slovenskega ljudstva za svobodo.

Po simfoniji, v kateri se je Kozina najgloblje in najveličastneje izpovedal, so nastala še nekatera druga dela. Med njimi je »Baletna suita« iz leta 1956. Delo je nastalo na Trški gori in je pisano v obliki divertimenta s sedmimi stavki brez programskih naslovov. Ob tem delu je Kozina zapisal: »Zakaj ne bi bil človek kdaj samo vesel, razigran, lahak, pa četudi vmes napiše rahlo melanholično meditacijo? Bodimo veseli in naj nas ne bo sram, če kdaj napišemo tako imenovano veselejšo muziko.«⁴⁸

Od ostalih večjih skladb je omeniti kantato »Tlaka« na Aškerčev tekst, ki je nastala najprej kot filmska glasba⁴⁹ in jo je Kozina kasneje predelal v kantato. Po glasbeni obliki se skladba podreja tekstu. Ob tem velja zapisati skladateljeve misli, ker nazorno kažejo njegovo usmerjenost, s katero se je loteval svojih del:

⁴⁴ Prim. Potokar Cita, Marjan Kozina o muziki, ki jo je in ki je ni napisal. L. Pravica XXI/1955 (7. V.) št. 105.

⁴⁵ Kurirček, ibid.

⁴⁶ Kozina je prvič dirigiral pred ljubljanskim občinstvom orkester Tržaške filharmonije 28. I. 1946. Na programu je imel poleg Beethovnovne 7. simfonije, Dvořákovnega Karnevala, Hrističeve Ohridske legende in Musorgskega Noči na Lisi gori tudi Balado Petrice Kerempuha s solistom Žarkom Cvejićem.

⁴⁷ Prim. Letopis SAZU V, 1952—53, Ljubljana 1954, str. 123—124.

⁴⁸ Prim. J(anko) G(rilc): Muzika, Baletna suita, Koncertni list VI/1957 št. 8.

⁴⁹ Za kratki film »Plat zvona« v produkciji Triglav filma leta 1955.

»Kar se forme tiče, je pač stvar taka, da se mora glasbena oblika nujno podrediti arhitektoniki besedila. Zato seveda delo ne more biti zgrajeno v sonatni obliki ali kot rondo. Gradnja epske pesmi ima popolnoma svojo logiko. Moje osebno mnenje je, da premoremo mnogo literarno visokovrednih idejno silno močnih in oblikovno dovršenih pesmi, a komponirati se jih ne da. Tudi gradnja nekaterih pesniških oblik je taka, da je za komponiranje neprikladna. Najprimernejše besedilo je nežna lirična pesem, ki ima že sama na sebi predistinirano muziko, pa tudi njeno nasprotje, krepka epska pesnitev, kot je Aškerčeva Tlaka.«⁵⁰

Njegovo zadnje večje simfonično in dokončano delo je simfonična pesnitev »Davnina«, zamišljena kot prva simfonična pesnitev cikla o Novem mestu, skladateljevem rojstnem kraju, kateremu se je hotel oddolžiti ob praznovanju šeststoletnice. Ciklus naj bi imel pet pesnitev, poleg uvodne »Davnine« še naslednje dele: »Gorjanci«, kjer je hotel preliti v muziko to, kar je Trdina napisal v svojih bajkah; »Kapitelj« — naj bi bil opis mogočne novomeške gotske cerkve in oddolžitev spominu svojega prvega učitelja Ignacija Hladnika; »Zelena voda« — Krka in zaključna pesnitev »Gora poje« — Trška gora. Skladateljevo upanje, da mu bo »zapela tako lepo kot zasluži«,⁵¹ je bilo, žal, zaman. Kozina tega dela ni več končal. Pač pa se je ukvarjal s komponiranjem svoje druge opere »Cyrano de Bergerac«⁵² ter nekaterimi pesmimi. Njegova želja je bila, ustvariti slovenski šanson.⁵³

Kozina je bil tudi eden izmed prvih slovenskih skladateljev, ki so pisali filmsko glasbo. Napisal je glasbo za prvi slovenski film »Na svoji zemlji« (1948). To filmsko glasbo je priredil za suito z istim naslovom. Leta 1950 je napisal glasbo za film »Kekec«, leta 1955 za film »Dolina miru« in leta 1957 za film »Vrnil se bom« (Bosna film). Glasbo je napisal in z glasbo je opremil tudi nekaj krajših filmov.⁵⁴

Veliko je pisal tudi za otroke. To so razni zborčki in otroške pesmi, kjer je našel polno posluha in razumevanja za otroško psiho. Lep primer je pač Kekčeva pesem iz prvega filma o Kekcu, ki je na mah osvojila srca povesod, kjer so jo predvajali.

Kozina je prosil za upokojitev in bil upokojen leta 1960. Leta v pokoju je preživljal ali v Piranu ali na Trški gori. Nenehno je snoval načrte, pisal in potoval. Doživel je še uspeh svoje opere »Ekvinokcij« v Sovjetski zvezi in na festivalu Praška pomlad le nekaj tednov pred smrtjo. Umrl je v novomeški bolnišnici 19. VI. 1966 ob 19,47, potem ko je dalje časa bolehal in se tudi dalje časa zdravil. Pokopan je na novomeškem pokopališču.

⁵⁰ Prim. Kozina, Tlaka, Koncertni list VI/1956, št. 2.

⁵¹ Gl. op. 4.

⁵² Prim. Samec Smiljan, Posmrtno pismo Marjanu Kozini. Gled. list opere v Ljubljani 1966/67, št. 1, str. 17—20.

⁵³ Skladatelj mi je to željo večkrat izrazil v pogovoru.

⁵⁴ S Titovimi brigadirji (1947), Če bi Krka spregovorila (1952), Plat zvona (1955), Jesenska noč med slovenskimi polharji (1962).

Kozina je bil po zunanosti droben in nizke rasti. Za zunanost se ni posebno brigal. Vsekakor pa njegova zunanja podoba ni izdajala notranjih dimenzij. V razgovoru se je namreč šele razkrilo njegovo pravo bistvo. Bil je izredno duhovit družabnik in sogovornik. Svojo okolico je dobesedno preplaval z duhovitostmi, ki niso bile nikoli žaljive ali osebno pobarvane. Tudi v svojem pisanju, ki ga je objavljaval v raznih časopisih in revijah, je pokazal svoj dar za duhovito in šaljivo kramljanje. Pisal je seveda tudi o glasbi in izdal dvoje knjig.⁵⁵ Ob vsem tem pa je veliko razmišljal o umetnosti in življenju ter muziki. Odločno je odklanjal vsakršno samo racionalno konstruirano glasbo. Svoja stališča je vneto zagovarjal. V tej zvezi je potrebno omeniti še njegovo zadnjo razpravo, ki jo je pisal na smrtni postelji in je izšla neposredno pred smrtjo. Pod značilnim naslovom »Oči proč od lepote« je razložil in utemeljil svoje poglede na umetnost.⁵⁶

Ob vsem njegovem delu, nazorih in življenju pa ne moremo njegove glasbe meriti le z merilom idejnega boja kakor tisti, ki pojmujejo umetnost zgolj ideološko, marveč predvsem z vidika individualne estetske neodvisnosti, z vidika lepote. Po tej strani se je Marjan Kozina s svojo tradicionalno usmerjenostjo glede glasbenega jezika, izraza in stila znatno razlikoval od nekaterih svojih sodobnikov, ki so bili v tem smislu naprednejši. Toda njegova dela zato niso nič manj sodobna: v njegovi glasbi so namreč vsa problematika, notranja stiska in boj našega časa, občutje nemira in tragika današnjega človeka. A kljub vsem bridkim spoznanjem je v njegovih delih polno brezmejnega optimizma in vedrine, kar je sicer tako redka kvaliteta. Tak je bil konec koncev tudi sam. Kot pri vseh velikih umetnikih tudi pri njem ne moremo ločiti umetnosti od življenja. Njegov osnovni zakon je bil družiti življenjsko problematiko z estetsko tvornostjo. Njegova muzika vedno hoče nekaj povedati. To je čista programska glasba, nikoli zavita v meglo, nikoli strmeča le za privlačno zunanjo igro in bliščem. In zato je ta glasba v nekem smislu bolj sodobna od večine druge. Kozina je vsepovsod hotel in tudi znal prisluhniti človečnosti, duhovni odkritosrčnosti in pravičnosti. Tu so tudi osnove njegove muzike. Zato je pojav Marjana Kozine trdno vezan na naš čas, tudi na odločilni čas slovenskega naroda, ko se je z globoko zavestjo odločil, da bo z njim v boju za najvišje cilje, katerim je posvetil svoje človeške in umetniške moči.

V vsaki stvari je bil živ, angažiran, iskren in dosleden. Napisal ni veliko, zato pa je tisto, kar je dozorelo, kleno. Njegova dela kažejo veliko tehnično znanje, zagnanost in samoniklost ter prepričanost o pravilnosti svoje poti. Ob vsem tem pa je treba še reči, da je slovenskost njegove muzike eden njenih bistvenih elementov.

⁵⁵ ABC glasbe, Koper 1957, in V svetu operne glasbe, Ljubljana 1962.

⁵⁶ Gl. Oči proč od lepote, Naši razgledi XV/1966, št. 8 in 10.

SUMMARY

The Slovene composer Marjan Kozina was born in Novo mesto in 1907. Except for the first two classes of elementary school, he spent the whole of his school time in Novo mesto. Music had already attracted him in his early youth as he grew up in an intellectual family where the mother and father were keen musicians. Apart from music he was also very interested in mathematics and physics and was an enthusiastic chess player, achieving some notable successes. After completing school, he enrolled at Ljubljana university in order to study mathematics and at the same time studied the violin at the Ljubljana conservatory and played for some time in the opera orchestra. In 1929 he finally decided to concentrate on music and went to Vienna where in autumn of the same year he began studying under Professor Joseph Marx. Because they quarrelled a number of times Kozina secretly took lessons from Alban Berg. However this was not satisfactory either. With difficulties and doubts about the rightness of his chosen path he graduated in 1930. After his Vienna degree he went to Josef Suk at the conservatory in Prague to perfect his compositional technique. At the same time he studied conducting with Nikolaj Malk, finishing both composition and conducting with great honours. After this he was the practice pianist at the Ljubljana opera for two years and then became director and conductor to the choir and orchestra of the Glasbena Matica in Maribor. During this time he composed little, but prepared several successful concerts. Because of difficult conditions Kozina moved to Belgrade in 1939 where he began to teach at the music academy in 1940. Some of his successful works fall into this period, such as the Ballad of Petrica Kerempuh, Beautiful Vida, the opera Equinox, which he finished in 1942. It was first performed in 1946. In 1943 he returned to Slovenia and after the capitulation of Italy joined the partizans, where he mostly worked at the Slovene headquarters, organising choir courses and he also composed a great deal. For some time after the war he was the head of the music section of Radio Trieste, and then became a lecturer at the Belgrade music academy. In 1947 he returned to Slovenia as director of the Slovene Philharmonia. He was elected professor at the Ljubljana music academy in 1953 and became a member of the Slovene academy of arts and sciences. In the first years after the war a number of works were composed, among which the imposing Symphony with the movements Mt. Ilova, Bela Krajina, To the Fallen, Towards the Sea should be mentioned. He composed film scores and music for children, and also wrote essays on numerous subjects, not confining himself to music. He retired early (1960) and was rather ill during the last years of his life but continued to write and travel. He died on the 19th June 1966 while still working on his second opera *Cyrano de Bergerac*.

His works are characterised by optimism and serenity and a strong Slovene feeling. Although his work is not very extensive, because of its exceptional qualities it is an important part of the Slovene musical picture of the middle of this century.